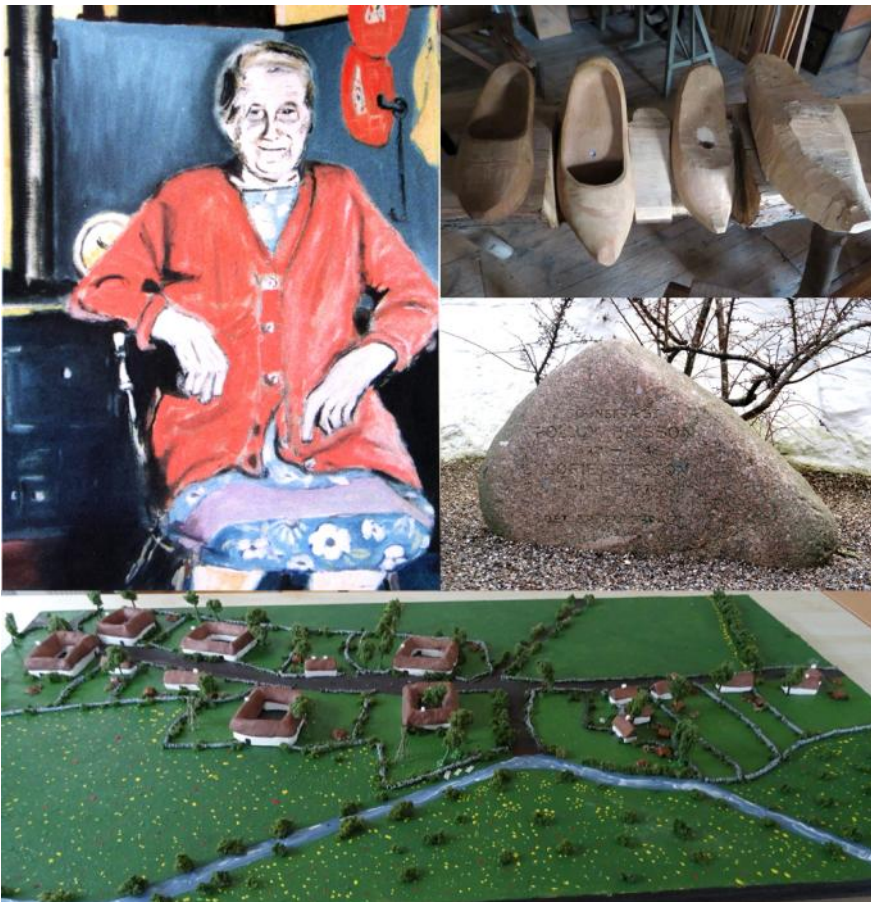

LETHRICA

Da der lige nu er "normale tilstande" efter coronaepidemien, kan vi se frem til et voksende antal arrangementer, foredrag og ture.

I dette nummer af Lethrica hører vi om Ejner Adam i Vester Såby og hans kunstnerfamilie. Minna fortæller videre om sine oplevelser i præstegården i Kirke Såby. Vi hører om flere overraskelser i forbindelse med restaureringen af Christian Tobiassens gravsted i Gevninge - og om en fattig skomager i Gl. Lejre.

Rigtig god fornøjelse
På redaktionens vegne
Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

<i>Leder</i>	2
<i>Familien Adam</i>	4
<i>Udgravning af en gravplads</i>	23
<i>Pastor Brissons første år i Kirke Såby</i>	28
<i>En fattig skomager</i>	32
<i>Lejre historiske Forening</i>	38
<i>Egnshistorisk Forening for Hvalsø</i>	39
<i>Bramsnæs Lokalhistoriske Forening</i>	40
<i>Lejre Museumsforening</i>	42
<i>Tadre Mølles Venner</i>	44
<i>Fællesarrangementer</i>	48
<i>Nyhed på Gl. Kongsgård</i>	49
<i>Nyt fra DSI-TM</i>	50
<i>Kommende aktiviteter</i>	52

LØSSALG 10 kr.

LEDER

LYSNER DET FOR LANDSBYERNES BETRÆNGTE KULTURMILJØER?

Så kom afgørelsen fra Planklagenævnet i Abbetvedsagen. Den var som ventet. Den lille landsby skal ikke tredobles. Det skabte glæde blandt beboerne.

Teknik- og Miljøudvalgets flertal havde dispenseret langt længere, end lokalplanen og planloven gav dem muligheder for.

Skal man prøve at se positivt på sagen, kan man i det mindste glæde sig over, at der ikke var gået partipolitik i den. Politikere fra rød og blå blok var fælles om fadæsen. Man kan også glædes over, at Planklagenævnets argumenter for afvisningen var de samme, som kommunens forvaltning brugte, da den indstillede sagen til afvisning i udvalget. Vores forvaltning udfører altså sit arbejde fagligt kompetent.

Efterfølgende har udvalget afvist et lodsejerønske om en større udbygning af Herslev. Vi håber, at det er, fordi flertallet har taget ved lære.

I de historiske foreninger er vi ikke imod, at der sker noget i landsbyerne. De er ikke statiske, men levende kulturmiljøer. Landsbyerne er meget værdifulde, både som boligområder, kulturhistorisk og turistmæssigt. Derfor bør der tages vare på dem, for de er også sårbare.

Før kommunesammenlægningen var man rigtig godt i gang med bevarende lokalplaner i Hvalsø og Bramsnæs kommuner. Efter kommunesammenlægningen var det intentionen, at denne positive udvikling skulle fortsætte langsomt, men støt med én lokalplan om året.

Det blev ikke tilfældet, idet man fra politisk hold prioriterede en planlægning, der primært gik ud på at skaffe flere borgere. Det blev kvantitet frem for kvalitet.

Den kommende nye kommunalbestyrelse bør engagere sig i lokalplaner for landsbyerne. De er meget forskellige. Sammen med beboerne og offentligheden skal der tages stilling

til, hvad der kan ske, hvor og hvordan.

Alle de nødvendige registreringer er foretaget for kommunen af Århus Arkitektskole. Materialet skal bare bruges.

Når en lokalplan så foreligger som et produkt af en solid demokratisk proces, skal den respekteres - også af

kommunen - ud over de uforudsigelige småsager, der altid vil opstå.

Det er kommunalbestyrelsen og borgerne - ikke projektmagere, der skal styre udviklingen.

Bent Gottfredsen

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

LHF: agnetevibholt@gmail.com

EHF: thsj@mail.dk

BLF: blf.bramsnaes@live.dk

LMF: vivianus@post.tele.dk

TMV: tadremoellesvenner@gmail.com

Næste deadline for bidrag er den 15. februar 2022.

Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

Lethrica udgives to gange om året. Bladet forventes at være uddelt til alle henholdsvis den 1. april og den 1. oktober.

Adresser på mødesteder:

Gundestedgård, Gundestedvej 40, 4330 Hvalsø

Domus Felix, Bygaden 20, 4320 Lejre

FAMILIEN ADAM

EN ANDERLEDES OG INTERNATIONAL FAMILIE I EN LILLE MIDTSJÆLLANDSK LANDSBY

Af Bent Gottfredsen

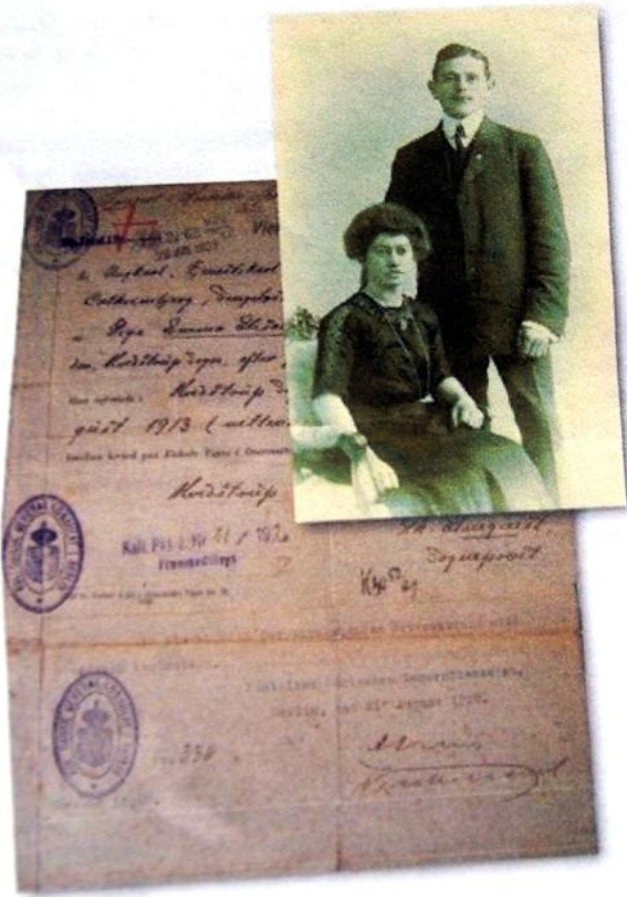
Da jeg i 1969 flyttede til Vester Såby, oplevede jeg landsbyens beboere som rimeligt homogene, gode sjællændere. Gennem mine samtaler med købmanden, Erling Frederiksen, om "gamle dage" blev jeg henvist til Ejner Adam som den, der vidste mest om egnen. Det viste sig helt klart at holde stik. Dermed kom jeg også i kontakt med en familie, der skilte sig ud fra normen. Ejners kone var italiener, og hans far var tysker. Selv var Ejner maler, kunstmaler og ivrig amatørarkæolog. Herom skal berettes:

Fra 1946 og frem til 1999 boede der i Vester Såby på Bygaden - i dag navngivet Nellikevej - i nummer 7 i byens ældste hus en i flere henseender lidt usædvanlig familie - i hvert fald set i den lokale sammenhæng. Der boede tre generationer sammen i det lille lavloftede, stråtækte bindingsværkshus, der dengang var opdelt i to be-

boelser, 7a og 7b. Huset lå langt tilbage på grunden med en stor græsplæne foran. Den var prydet af et meget stort, smukt og meget gammelt æbletræ, der altid bar æbler i massevis.

For at øge den meget beskedne plads i det lille hus til seks mennesker var der blevet bygget en mindre længe med fladt tag på.

I den vestlige ende boede Karl Otto Adam sammen med sin kone Emma Elisabeth – født Pedersen. Karl var tysk af fødsel. Han kom fra Sachsen fra den lille gamle og smukke by Mügeln nord for Dresden. Han var uddannet inden for jernindustrien som former. Han havde eventyr i blodet. En tid tog han arbejde i minerne. Senere forlod han sin hjemegn og sejlede en overgang som kullemper på Sankt Petersborg. Siden tog han arbejde som svejser - først for en privat mester og senere på det store projekt med at bygge sluserne ved Ejderens udløb. I 1911 rejste han første gang til Danmark sammen med en tysk og en dansk

Karl og Emma, bryllupsbillede og vielsesattest

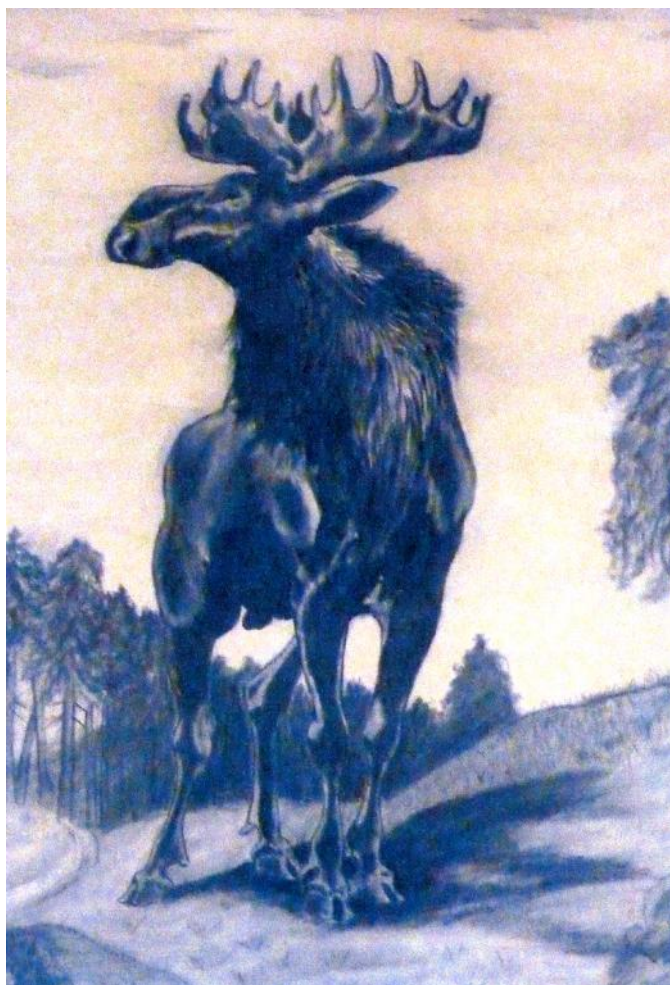
arbejdsammerat. Han fik midlertidigt arbejde på Cathrineberg Gods - lidt nord for Sengeløse - som tjenestekarl og malke­røgter. *) I Sengeløse mødte han Emma, som var datter af teglværksarbejder Niels Peter Pedersen og meyerske Karen Jørgensen. Hun gjorde så stort et indtryk på ham, at han vendte tilbage året efter og blev gift med hende, inden de fik deres første barn. Karl lærte sig meget hurtigt ikke alene at tale dansk

**)I dag huser Cathrinebergs hovedbygning Bostedet Holme, jorderne er frastykket.*

helt korrekt men også at skrive det. Da Første Verdenskrig kom, nægtede Karl trods påbud at tage hjem for at kæmpe for Tyskland. Navnlig blev presset hårdt, når han én gang årligt skulle stille på det tyske gesandtskab i København for at få fornyet sine identitetspapirer. De var meget brøgsige. Efter 12 års "vandelfrit" levned blev han dansk statsborger. Først derefter kunne han besøge sin familie hjemme i Tyskland igen.

Karl og Emma, guldbryllup i 1963. Selv om der står Carl med C på skjoldet, skrev han hele livet sit navn med K

Karl Adam: Kultegnning

Karl og Emma var landarbejdere, og de måtte derfor være flytbare alt efter, hvor der var arbejde at få - helst sammen, ellers hver for sig. Dette blev gennem årene til arbejde på mange forskellige godser og herregårde på Sjælland. Den sidste arbejdsplads blev på Åstrup Gods, hvor de boede i en af de små, gule tjenesteboliger på alléen. Her voksede børnene op, indtil Karl købte huset i Vester Såby. Herefter arbejdede han lidt som tækkemand og som skovarbejder i Bjergskov under Ledreborg

Gods, til han var 72.

På sine lidt ældre dage fik Karl et lille bijob, idet Landboudom ønskede en fast "Turistfører i Tyskland for unge Danske Landmænd". Det blev til en hel del ture i Hamburg og omegn. Fritiden brugte Karl på at læse, tegne og male. Det havde han også gjort hjemme i Tyskland. Karl var også en god sanger. Lokkede man ham lidt, kunne han stadig op i sin høje alderdom underholde med gamle saksiske minearbejdersange. Karl blev næsten 95 år. Det skal tilføjes, at Karl på intet tidspunkt havde problemer med sin tyske baggrund – heller ikke under Anden Verdenskrig.

I den østlige ende af huset boede sønnen Ejner med sin kone Albarosa og deres to børn Claudio og Silvana. Albarosa var italiener, og selv om Albarosa betyder "hvide rose" på latin, så var hun helt sorthåret. Albarosa Pellegrini blev født i Milano i 1923, og her voksede hun op hos sine forældre Giuseppe Pellegrini og Marietta Scavi. Giuseppe kom fra Pistoia i Toscana og var kunstmaler. Han døde i 1943. Indtil da havde han undervist på Accademia di Brera. Han malede på lærred, udførte kultegninger og lavede miniature portrætter på medaljo-

Foto af maleri af Guiseppe Pellegrini selvportræt

ner.

Familien var indædte modstandere af fascismen. Alligevel fortalte Albarosa, at hun havde ondt af de stakkels tyskere, når de vældige allierede bombeflåder overfløj Milano i krigens sidste tid på vej mod Tyskland. De havde jo prøvet det selv. Det var ikke længe siden, at målet havde været det tysk besatte Milano.

Forholdene var svære i Italien lige efter verdenskrigen. Det var politisk en turbulent tid. Der skulle indføres et

Albarosas forældre, Guiseppe og Marietta, fotograferet sidst i 30'erne

demokrati efter fascismen, og Milano skulle genopbygges efter krigens massive bombardementer.

Albarosa vælger i 1947 sammen med to veninder at rejse til Davos i Schweiz. Det er en lille, gammel skisportsby, der ligger højt oppe i bjergene i Graubünden. Her får hun hurtigt fast arbejde. Egentlig var hun kvalificeret til at arbejde på kontor, men sy kunne hun også, og det godt,

så det bliver som syerske, hun ernærer sig. I Davos møder veninderne to italienske venner, der havde været med i modstandsbevægelsen mod fascisterne i Milano. Den ene af vennerne havde før krigen skrevet teaterstykker, så de fem italienere finder på at oprette teatertruppen Filodrammatica "Aurora". De kommer til at optræde på de mange hoteller i byen og i omegnen. Desuden optræder Albarosa også selv med sang og skuespil i de næste tre år. Hun var en god sanger. Hendes sidste arbejdsplads i Schweiz som syerske bliver i den lille by Amriswil ved Bodensøen.

Ejner Adam bliver født i Åstrup i 1924. I 1931 bliver han indskrevet i Vester Såby Skole, som han forlader i 1938 efter eksamen for de større klasser med endda meget fine karakterer.

Ejner var meget læselysten. Det opdagede hans lærer, Munch-Steensgaard*), meget tidligt. Det understøttede han ved både at låne og forære Ejner bøger. Det udviklede sig til et venskab, der fortsatte i mange år efter skolen. Ejner talte jævnlige og meget varmt om sin gamle lærer. Munch-Steensgaard var forfatter til en lang række historiske drengøbø-

Vester Såby Skole. Børnene leger sangleg under opsyn af Ejners elskede lærer, Munch-Steensgaard

ger. Det kan nok også have været med til at skubbe til Ejners interesse for historien.

Efter skolen kom Ejner i malerlære i Gevninge. I fritiden var han ivrig gymnast i Kirke Såby Idrætsforening. Desuden var han en udmærket skiløber og deltog ofte i konkurrencer.

Da Ejner var udlært, tog han sammen med en kammerat på valsen ned igennem Europa i årene fra 1948 til 1950. De arbejdede undervejs som navere, hvor der var arbejde at få. Det gav mulighed for at udveksle fag og kultur. Det har nok været begrænset med arbejde til fremmede i det sønderbombede Tyskland. I hvert fald endte de i Schweiz i Amriswil. Her mødte Ejner Albarosa. Efter at han var rejst hjem, fortsatte de kontakten gennem brevveksling, ligesom Albarosa besøgte Ejner i Danmark. Det endte med bryllup i Kirke Såby Kirke i 1952.

Herefter flyttede det nygifte par ind i Ejners barndomshjem – i den østlige ende af huset. For Albarosa betød det, at hun flyttede ind hos sine svigerforældre. Det var selvfølgelig ikke let, for alle forældre ønsker jo det

Og så blev der bryllup!

Bryllupsbillede af Ejner og Albarosa

bedste for deres børn, og var det nu en god ide, at Ejner havde giftet sig med noget så eksotisk som en italiener? – og som Emma ikke engang kunne tale med!

For os i dag kan det være svært at forestille sig Vester Såby i 1952. Landsbyen lå dengang ”meget langt ude på landet”. Befolkningen var næsten stationær. De fleste familier havde boet i sognet eller i hvert fald i nabosognene i generationer. En gennemgang af efternavnene viser nære slægtskaber og vidt udbredte lokale slægter.

**) Se Lethrica april 2011 side 12 – 20.*

Ægteskaber med "udensogns" var ikke særligt almindelige.

Nysgerrigheden var stor, men også tilbageholdenheden. Man ville gerne se Albarosa, men man kunne jo ikke tale med hende. Hun talte ganske vist tysk, men sprogkundskaberne var ikke store hos de lokale. Desuden var tysk ikke lige sagen i 1952.

Ét var forskellen i nationalitet, men mindst lige så stor var den kulturelle forskel. Albarosa kom fra storbyen Milano med hele dens elegance og i sin moderigtige påklædning. Albarosa var selv syerske, og det var ikke altid hverdagstøj, hun syede, men også kreationer efter sidste mode. Konerne i Vester Såby havde aldrig set noget lignende. Bedre blev det ikke, da hendes mor ankom i sin fine spaderserdragt. Sådan kunne man ikke klæde sig - og så i hendes alder. Det var virkelig et kulturchok. Den store verden var kommet til Vester Såby.

Albarosa lærte meget hurtigt dansk, og hun gjorde sig store anstrengelser for at komme til at indgå i fællesskabet. Det lå naturligt for hende. Med årene lykkedes det langt hen ad vejen, men det tog sin tid, og hun havde nogle svære år.

Ægteparret Adam ernærede sig ved Ejnars erhverv som maler samt med tiden også af hans indtægter som kunstmaler. Han var som maler respekteret og anset for at være meget dygtig - bl.a. kunne han "ådre", dvs. male, så den malede genstand kom til at se ud, som om den fx var lavet af egetræ. Åstrup Gods anvendte altid Ejner som maler. Han underviste desuden i tegning og maling på aftenskolen.

Albarosa arbejdede i 60'erne og 70'erne som syerske på en fabrik i Roskilde. Desuden tilbød hun hjemmesyning til private både før og efter denne periode. Albarosa brugte også sine kunstneriske og musiske evner. Hun optrådte på flere scener som sanger, bl.a. ved koncerter i KB Hallen, og medvirkede jævnligt som statist ved filmoptagelser. Senere begyndte hun at undervise lokalt i italiensk i aftenskolen og på Folkeuniversitetet i København.

Ejner og Albarosas hjem var varmt, gæstfrit og levende. Jeg fik indtryk af en familie med et godt sammenhold. Jeg lærte også flere af Ejners søskende at kende: Karen, Anna, Frits og Sigurd. Karen ejede "Den lille Købmand" i Torkilstrup. Anna boede helt

inde i Glostrup, så hende erindrer jeg ikke. Fritz boede i Kirke Sonnerup og Sigurd i Rye.

Albarosa havde italiensk temperament, mens Ejner mere var den sindige sjællænder.

Albarosa var en dygtig kok. Hos hende lærte jeg at sætte pris på det italienske køkken. Hendes hjemmelavede pizzaer, fyldte peberfrugter og friske pasta, der kom lige fra maskinen over i gryden, var en oplevelse.

Ejner havde fra naturens hånd gode kunstneriske evner - måske efter sin far. Han ville helt givet hellere være kunstmaler end maler. Albarosa, hvis far jo havde været kunstmaler på professionelt niveau, bakkede ham kraftigt op. Nogen uddannelse som kunstner fik han aldrig, men han fik megen anerkendelse alligevel. Han havde en del udstillinger i Danmark - med pæn omtale, men ikke det store salg. I Albarosas hjemland udstillede han også, og her nåede han større anerkendelse. Bl.a. udstillede han flere gange i det kendte galleri Studio f.22 i den gamle kulturby Palazzolo i provinsen Brescia i Lombardiet, hvor en del af Albarosas familie boede. I foråret 1978 udstillede han på det italienske kunstakademi sammen med

Overrækkelsen af kunstpris i Italien 1978, Biennalen

mange andre internationale kunstnere. Det førte til, at han i 1979 modtog den internationale pris "La rosa D'oro" (La rosa del Successo) som "forårets bedste udenlandske kunstner i kategorien kunstmalere". Det var en stolt Ejner, der vendte hjem til

Udstilling på Studio f.22

Danmark. Den internationale udmærkelse blev da også bemærket af den danske presse. I det hele taget var Ejner meget glad for sin kones hjemland, som de jævnligt besøgte på grund af udstillingerne.

Ejner malede på lærred og tegnede. Hans stregtegninger - navnlig af små ting - var fremragende med næsten fotografisk nøjagtighed. Omvendt når han malede. Der lagde han ofte sine

Maleri af Marie på Tadre Mølle. Marie i køkkenet, Ejnar Adam 1984

Den gyldne rose, "La rosa D'oro", overrækkes i 1979

opfattelser og følelser i maleriet. Han fik en del bestillinger. Hvis han blev bedt om at male en hund, malede han den gerne, som han opfattede den. Den opfattelse var ejer ikke nødvendigvis altid enig i. På maleriet af Marie Hansen – Møllemarie – ses det tydeligt, at han kunne lide den gamle dame, og at han lagde stor vægt på at skildre det miljø, hun levede i. Til gengæld lagde han ikke større vægt på småting som hendes hænder og lignende detaljer.

For Egnshistorisk Forening har Ejner illustreret min "Bogen om Hvalsø" i

1982 og flere andre af foreningens skrifter. Han var nærmest hustegner for os. Det var da også ham, der tegnede vores første logo med Den gamle Eg. Engang talte vi om, at det var ærgerligt, at Vester Såbys gamle skole - nummer fire i rækken - ikke var blevet fotograferet, inden den blev revet ned. Et par dage efter kom Ejner med en nydelig tegning, for den havde han da kendt. Dette gentog sig senere flere gange, bl.a. med Vester Såby Hospital - fattighuset. Ofte faldt han for et godt motiv på en af sine talløse vandre- og navnlig cykelture i omegnen, gerne med lidt historisk indhold. Så lavede han en tegning med en kortere tekst og sendte den til Midtjyllands Folkeblad, som med glæde tog imod. Andre gange tegnede han efter hukommelsen erindringer fra barndommen og ungdommen. Så vidt muligt medtog vi Ejners presseindlæg i foreningens daværende årsskrifter.

Ejner var også en god murer. Sit lille atelier ude bag huset havde han selv bygget med stor kreativitet. Det var et dejligt sted. Ejner havde sans for æstetikken, detaljen og kønne og sjove ting. Desværre var væggene tynde, så det var ikke et godt sted om vinteren.

Den gamle eg i Ejner Adams streg

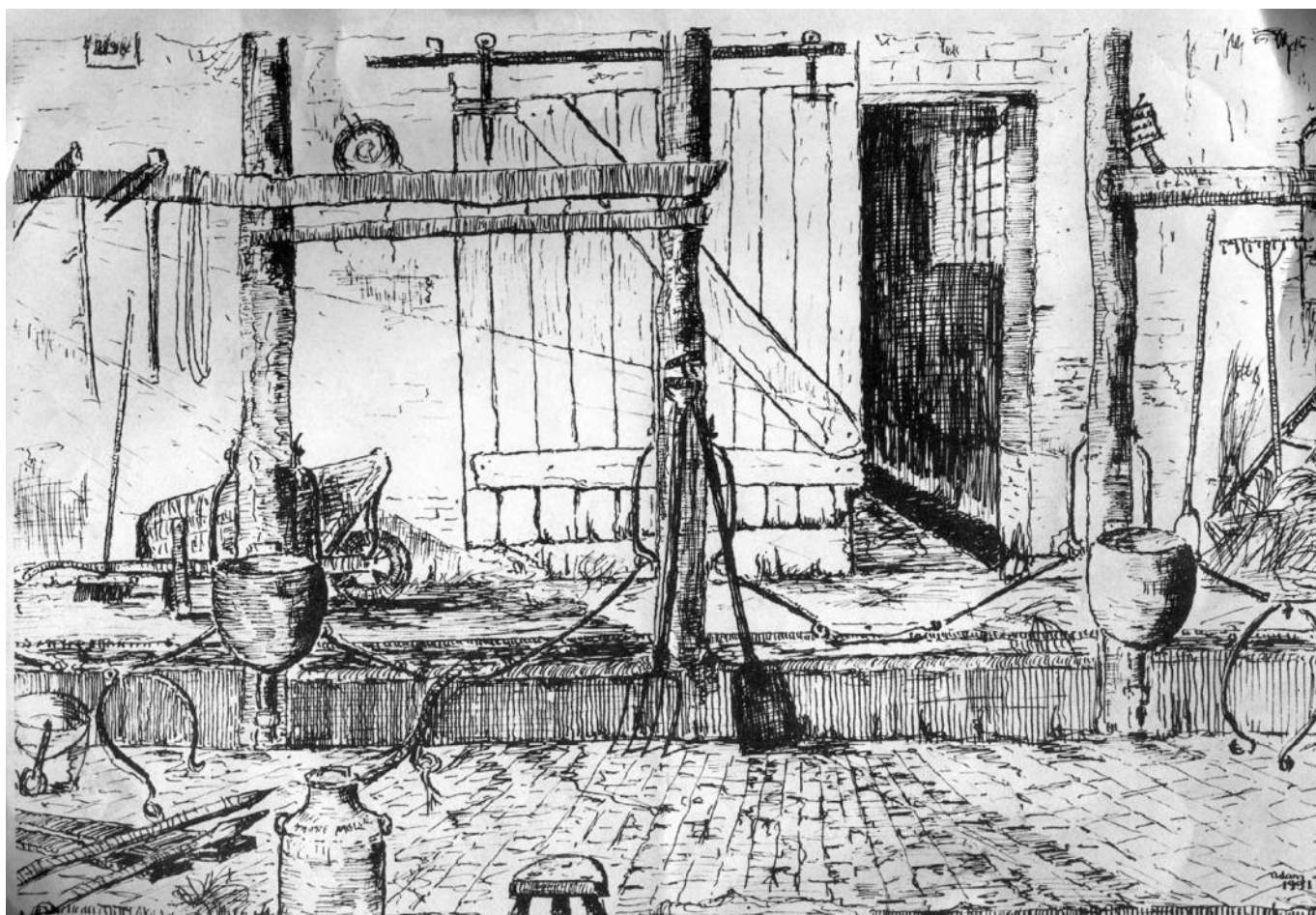
Inde i stuen var væggene dækket af Ejners malerier. Jeg skal ikke gøre mig klog på kunst. Nogle kunne jeg lide og andre ikke. Der var bl.a. nogle malerier med store nøgne træstammer i et øde landskab og nogle med hvide spøgelseslignende skikkelser. Dem kunne jeg ikke lide. De gav mig en stemning af noget ensomt, forstemmende og trist, men det var nok også meningen. Stemninger var Ejner god til.

Det var naturligvis på grund af min interesse for lokalhistorien, at jeg kom til at lære Ejner nærmere at kende og gennem ham også i nogen grad familien. Ejners viden om egnen var legendarisk, og hans store passion var Elverdamsdalen. Den kendte han

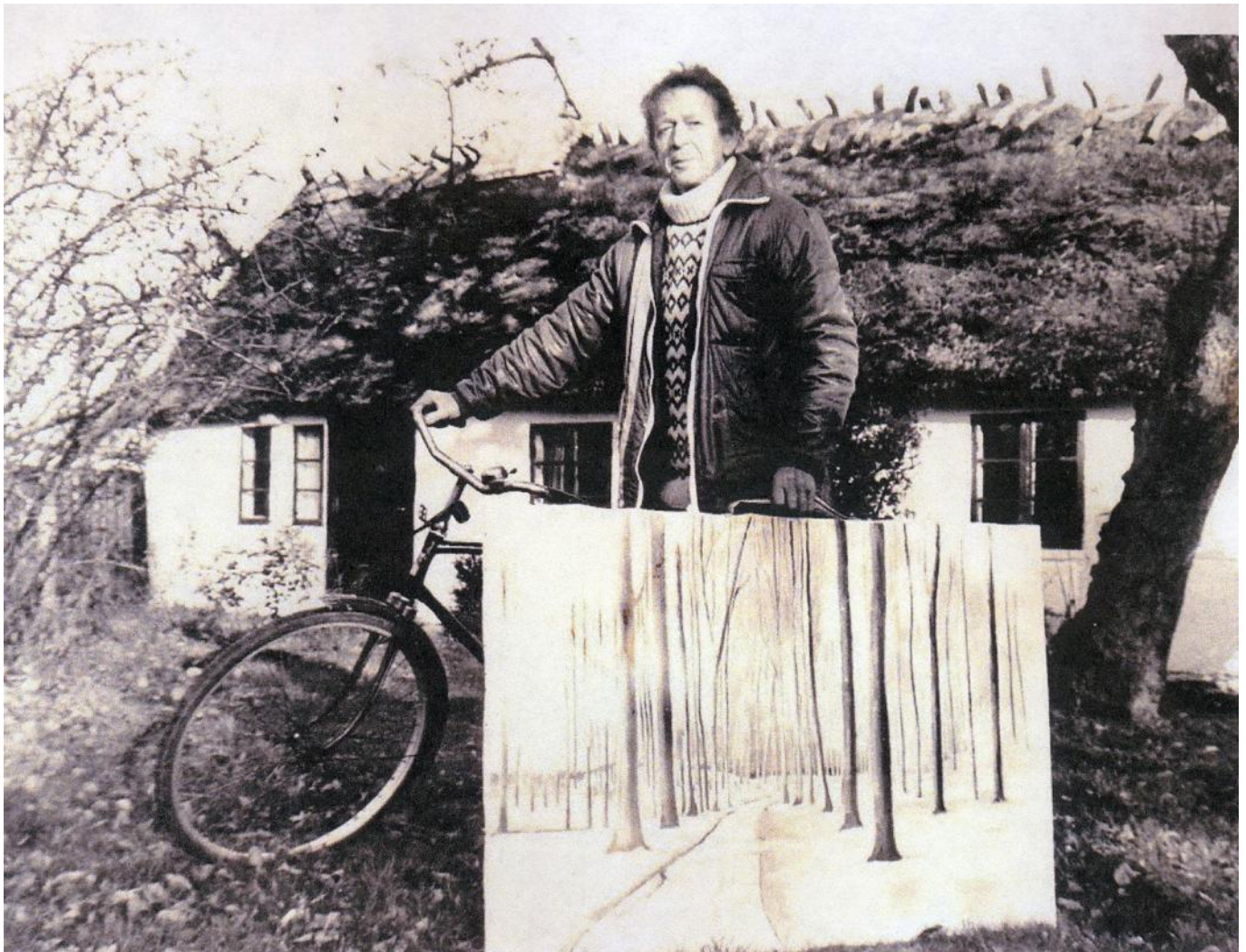
ned til mindste detalje. Han havde været overalt, og han kendte lods-ejerne og de ham, så han kunne færdes frit. Ejner kendte alle og snakke-de med alle, og hukommelsen var god. Ejner skrev derimod aldrig noget ned. Hans datter Silvana udtrykker det, at ”han gjorde det for sig selv”. Engang talte vi i EHF om, at skulle man gøre noget virkelig godt for lokalhistorien, så skulle man ”registrere Ejner”. Det blev desværre aldrig til noget, måske nok fordi også her var Ejner en kunstnersjæl. Han kunne være vældig interesseret i no-

get den ene dag og så noget andet den næste. Når han havde et engagement, kunne han meget seriøst grave sig dybt ned i det og herunder også i bøger, arkivalier og kort.

Ejner var ikke til organisatorisk arbejde. Han var dog stiftende medlem af både EHF og TMV, og han bistod flittigt begge foreninger, men bestyrelsesarbejde holdt han sig langt væk fra. Ejner var meget engageret i Tadre Mølle, og han havde stor veneration for Marie Hansen – Møllemarie. Han brugte massevis af timer på at ”hjælpe Marie”, allerede før TMV blev opret-

Ejner Adam: Den gamle kostald på Tadre Mølle

Ejner med et maleri hjemme i haven

tet. Ejner sørgede for, at der blev spækket, kalket og malet om foråret, og han var heller ikke bange for at hjælpe til med at holde det værste ukrudt væk og møllen ren for spindelvæv.

Det, der betog mig mest ved Ejner, var hans evne til at aflæse landskabet. Her registrerede han straks, hvis noget så "anderledes ud", og så havde han en forunderlig evne til ligesom at føle sig ind på fortidens mennesker. Jeg var flere gange rundt med ham i

skovene. Det skulle altid være næsten ved daggry, "for da var øjnene skarpest". Engang var vi ved Avnsørenden. Da sagde Ejner: "Her må det have været det naturlige sted for dem at holde hvil, at tænde bål og stege kødet". Så begyndte han at rode i mudderet omkring bækken med nogle grene - stille og roligt i et par timer. Jeg hjalp til, men jeg blev hurtigt meget træt af det. Pludselig fik han langt nede fra gravet et par store knogler frem. De havde tydeligvis

Ejner Adam: Stenkiste i Åstrups park

været i bålet, og nogen havde gnavet i dem. ”Nok hundene” sagde Ejner. Knoglerne blev sendt til zoologisk Museum til den dengang meget kendte og højt respekterede Ulrik Møhl, som han kendte. Det viste sig at være dådyrknogler! Dådyr havde på det tidspunkt ikke færdedes i Hvalsøskovene siden middelalderen – og jo, det var spor af hundegnav. Ejners fornemmelse havde været rigtig!

En anden gang undrede han sig over nogle mærkelige plateauer i Åstrupskovene, mest i skovparten Hestehaven. Han målte dem op. De var ca. 40 gange 80 meter. Han fik godsets tilladelse til at lave en prøvegravning. I ca. én meters dybde fandt han et brandlag. Han viste mig det, og jeg gættede fejlagtigt på, at det måske

var her, det ældste Åstrup havde ligget. Mere end 30 år senere viste jeg dem til vores største kender af oldtidens landbrug, Viggo Nielsen. Han bekræftede mit langt senere gæt. Jo, det var oldtidsagre. Brandlaget var nok, fordi man havde brændt skoven af en gang i bronzealderen, før man ”byggede” sin ager.

Talløse er de oldtidsveje, middelalderveje, spor af for længst glemte mølleanlæg med stensætninger og vandrender, småhøje, stenkister, bearbejdede sten og kilder, som Ejner har vist mig.

Ejner var meget interesseret i spørgsmålet om, hvor det gamle Åstrup havde ligget – både den første herregård og den oprindelige landsby, som herregården var vokset op ud fra. For at få det afklaret brugte han mange dage på at gå rundt i Åstrups park med et jernspyd, som han stak i jorden. Stødte han på noget, blev det

Fra udgravningen ved Åstrup

Fra udgravningen af bybrønden i Vester Såby

markeret med en pind. Det blev efterhånden til rigtig mange pinde, og modstanden syntes at være i nogenlunde samme dybde overalt. Der begyndte at tegne sig et billede af nogle rektangler. Han gættede på, at han havde fundet brolægninger fra den gamle landsby. Her stoppede han. Jeg har ærgret mig lige siden over, at jeg ikke fik fotograferet, målt op og indtegnet på kort.

Over for Åstrup Avlsgård frilagde Ejner et solidt fundament af en ukendt bygning. Det lykkedes aldrig at identificere den.

Hjemme i Vester Såby stødte man ved en kloakering på den gamle bybrønd ved gadekæret. Det var en vældig lang, udhulet og foret træstamme, hvori stemplet til bybrønden engang

havde bragt rent vand op fra stor dybde. Ejner fik reddet den fra destruktion og bragt den hjem. Dens eksistens var ukendt af alle, men den var velbevaret. I Ejners have blev den konserveret. Herfra kom den på lokalarkivet, hvor den fyldte bravt til arkivarens fortvivlelse. Hun mente heller ikke, at den hørte til på arkivet. Derfor blev den deponeret på det private Bukkerup Landsbymuseum. Det blev mange år senere lukket på grund af dødsfald. Hvor bybrønden da endte, ved jeg ikke.

Stødte man på noget uventet, så var det altid Ejner, man henvendte sig til – ikke museet. Ejner havde et venkabeligt forhold til den legendariske rigsantikvar P. V. Glob. Han syntes i øvrigt, at det var synd, at Glob var blevet rigsantikvar. *”Nu sidder den dygtige mand inde på et kontor i København, og de kan ikke engang lide ham”*. Dette var helt korrekt.

Ejner var en habil amatørarkæolog. Han havde et godt og tillidsfuldt forhold til museerne, som havde respekt for ham. Hans arbejder foregik altid med de nødvendige tilladelser og ofte i samarbejde med de professionelle. Når Ejner ved en prøveudgravning

vurderede, at noget var væsentligt, kunne han ringe direkte til Glob og spørge, om det var noget, museet ville se på. Ofte var svaret, at han bare skulle fortsætte, men holde sig i kontakt og aflægge rapport. Glob kendte Ejner og havde tillid til ham. Så enkelt var det dengang!

Engang stødte man under et drænarbejde på Tadre Mølle tæt ved Elverdamsåen i 1975 på nogle knogler i ca. én meters dybde. Ejner fik Glob's tilladelse til at se nærmere på det. Han

Fra udgravningen af jernaldermanden på Tadre Mølle. På udgravningens sider ses tydeligt resterne af kvaset, som den døde var lagt på. På kanten Marie Hansen med en lårbensknogle fra skelettet og gårdejer Kristian Hansen, der gjorde fundet. I udgravningen Ejner Adam

udgravede resterne af to skeletter, der lå i tørven på et underlag af ris ca. én meter fra hinanden. Der var tale om en yngre og en ældre mand. Efterfølgende tog han med toget til København med et velbevaret kranie fra det ene skelet og en underkæbe fra det andet pænt lagt i en papkasse til Glob. Silvana var med og fandt det meget spændende. Hun husker, at Glob var en rar mand, og at han og hendes far ivrigt diskuterede knoglerne, som museet beholdt. De blev dateret til jernalder. Resten af skeletterne tog Ejner med hjem. Ved hans død flyttede jeg dem til Tadre Mølle, hvor de i dag ligger i et akvarium i Nationalparkens rum. Året efter udgravede Ejner ved Øvre Tadre Mølle på Åstrups jorder, hvad der antagelig var en offerbrønd med kronhjorteknogler og en meget fin flintedolk. I det hele taget var Ejner stærkt optaget af Elverdamsdalen og dens mange møller. I den nordvestlige udkant af Hestehaven fandt han resterne af et gammelt skvatmølleanlæg et kort stykke fra, hvor det meget gamle, men nu forsvundne "Gåsehuset" har ligget.

Ejner var naturligvis interesseret i Erik Madsens fund ved Ejby Ådal.

Ejners tegning af Erik Madsens fund med Glob's tekst

Han gik flere gange deroppe sammen med P. V. Glob, som var meget interesseret. Ejner tegnede flere af Erik Madsens fund, og Glob dikterede teksterne dertil. Jeg spurgte naturligvis nysgerrigt ind til det, og jeg var da også som ung mand lidt betaget af

Ejners fine bekendtskaber. Jeg var med Ejner deroppe en enkelt gang, og jeg fandt selv en bearbejdet sten, som blev godkendt. Jeg har den stadig. Ejner citerede Glob for "Ja, jeg tror sgu på det, men de andre -". Med "de andre" mente han Nationalmuseet. I sin bog "Danske Oldtidsminder" skriver Glob herom:

"Flintsagerne, der er fundet dels i gruslag på en godt 10 meter høj skrænt ud mod Isefjorden ved Ejby Bro sammen med muslingeskaller, dels i havstokken neden for skrænten, tilhører snarest begyndelsen af næstsidste mellemistid. De er meget primitivt tilhuggede og bringer 400.000-årige engelske fund i erindring". Jeg spurgte Ejner, hvorfor Glob formulerede sig så tilbageholdent. Ejner svarede, at "det er han jo nødt til af hensyn til "de andre". Han skal jo også kunne være der". "Madsens Stene" var allerede dengang et kontroversielt emne. Siden har vi beskæftiget os meget med dem her i Lethrica. *)

Huset på Nelliikevej 7 var landsbyens ældste. Det var et bindingsværkshus med stråtag. Det kan ikke dateres, men et gæt på allersidst i 1600-tallet

*) Se fotos på hjemmesiden.

Vestgavlen med det tætte bindingsværk

Den lange nordside

til først i 1700-tallet kan gøres på baggrund af arkitekturen.

Bindingsværket var af meget forskellig kvalitet og udformning. Det meste var antageligt genbrug. Dele af det var

De gamle paneler

Det gamle køkken

af næsten forbløffende solidt egetræ, andet var ringere. Noget usædvanligt var vestgavlen, opbygget med godt, bredt egetræ i ret små tavl. Navnlig bagsiden var interessant. Her kunne man se, at der var foretaget ombygninger og tilbygninger gennem husets mange leveår. Man kunne også se, hvor bageovnen havde været.

I et boskifte fra 1789 betegnes huset

Huset i dag

som et gadehus, hvor der bor en jordløs husmand og væver. Herefter kan ejerne følges, til Karl Adam køber det. Ved sin fars død køber Ejner det. Da Ejner dør i 1999, sætter Albarosa huset til salg og flytter til Hvalsø, hvor hun dør i 2004.

Huset indeholdt mange små rum. Lofthøjden var meget ringe. I soveværelset kunne man slet ikke stå oprejst. I det gamle køkken i vestenden var der pigsten, og her stod stadig det gamle komfur. I gangen var der malede paneler. Der var ikke isoleret eller moderniseret. Huset var lige til et frilandsmuseum. Ejner var meget stolt af det, mens andre syntes, at det var en gammel, nedrivningsværdig rønne. Ejner holdt huset pænt ved li-

ge på dets oprindelige præmisser med at spække, kalke og male, og han fik lagt et flot, nyt stråtag.

I dag ville vi helt givet have betegnet huset som bevaringsværdigt i den høje ende.

Da huset fik nye ejere, var det helt klart, at der skulle ske meget, hvis huset skulle tjene som bolig til en familie af i dag. Der skulle skabes en acceptabel loftshøjde, isoleres, skiftes vinduer og døre og repareres bindingsværk og etableres tidssvarende sanitære forhold. Alt dette kunne have været gjort med respekt for huset og dets sjæl, det vil sige først og fremmest ved en bevarende sanering af bindingsværket.

Ejner hjemme 1997

I stedet blev der foretaget en "totalrenovering". Man løftede hele tagkonstruktionen med det nye stråtag op. Herefter rev man huset ned, støbte fundament og byggede et nyt hus nedenunder med fuldstændigt ensartet og regelmæssigt nyt bindingsværk. Det ser meget nydeligt ud, men huset har tabt al autenticitet og dermed hele sin sjæl. Det ser ud som det, det er – et nyt hus i gammel stil. Det eneste, der er tilbage af det gamle hus, er de to gavltrekanter og det nederste af skorstenen. Ved samme lejlighed blev det store gamle æbletræ fældet.

I lokalplanen for Vester Såby er huset i dag optaget som bevaringsværdigt, men ak, den kom alt for sent.

Ejner var anderledes, og selv hans begravelse i Kirke Såby Kirke blev anderledes. Det giver sig selv, at der var

Albarosa, ca. 1990

rigtig mange deltagere. Det usædvanlige var, at Albarosa, som var katolik, havde fået arrangeret den således, at den sideordnet blev en katolsk og en folkekirkelig begravelse. På skift medvirkede kirkens præst og en katolsk pater med sin messedreng med røgelseskar. Det virkede helt rigtigt, og det var på én gang en både smuk, betagende og usædvanlig oplevelse. Ejner og Albarosas to børn Claudio og Silvana slægter forældrene lidt på. Claudio er gift med en islænding, og Silvana drog til Grønland og vendte hjem med mand og barn.

Tak til Silvana Maria Pellegrini Adam for oplysninger og fotos.

UDGRAVNINGEN AF EN GRAVPLADS

Af Vivian Møller

I foråret 2021 begyndte man restaureringen af Gevninge kirkegård. I den forbindelse ønskede man at ændre Christian Tobiassens gravplads, som med årene var blevet ”lidt sølle”.

Gevninge Bylaug har gjort meget i årenes løb for at bevare mindet om Christian Tobiassen.

1976-77 udgav Bylauget hans ”Gjevningebøger” i to bind, hvor det første er en gennemgang af huse og gårde med deres beboere fra 1600-tallet og frem til slutningen af 1800-tallet. Andet bind er en samling lokalhistorie fra egnen i og omkring Gevninge. De bøger kan man stadig købe hos Bylauget, som har fået genoptrykt dem gennem årene.

Christian Tobiassen var født på Dyr-lægegården i Gevninge 1828 og døde 12. december 1912. Man kan læse om ham i Lethrica, oktober 2013.

100-året for hans dødsdag blev i 2012 markeret med en mindegudtjeneste og kransenedlæggelse.

Ved den lejlighed lykkedes det Bylauget at få fat i Tobiassens originale ”Stambog over slægten Tobiassen” hos en fjern slægtning, som heldigvis ville aflevere den til lokalarkivet, så de originale Gevningebøger kunne få selskab af den.

I 2017 blev området ved hans eg ved kirkens P-plads restaureret, så egen blev synlig. Buskads blev fjernet, og der blev sået græs og sat vintergækker, som symboliserer Tobiassen. Hans forside på Gevningebogen er prydet med vintergækker.

Og i foråret kom så turen til hans gravplads, som skulle vise sig at blive en mindre ”arkæologisk” udgravning.

En dag i vinteren 2021 blev jeg ringet op af Mette Østergaard, pensioneret landskabsarkitekt fra Kornrup, om vi ikke lige kunne mødes angående Tobiassens gravplads, som man ville ”gøre noget ved”.

Omkring gravpladsen var en gammel avnbøgehæk, som havde set sine bedste dage, og der lå noget, som lignede kloakrør med vedbend i. Nogle af de 7 gravsten stod/lå lidt tilfældigt.

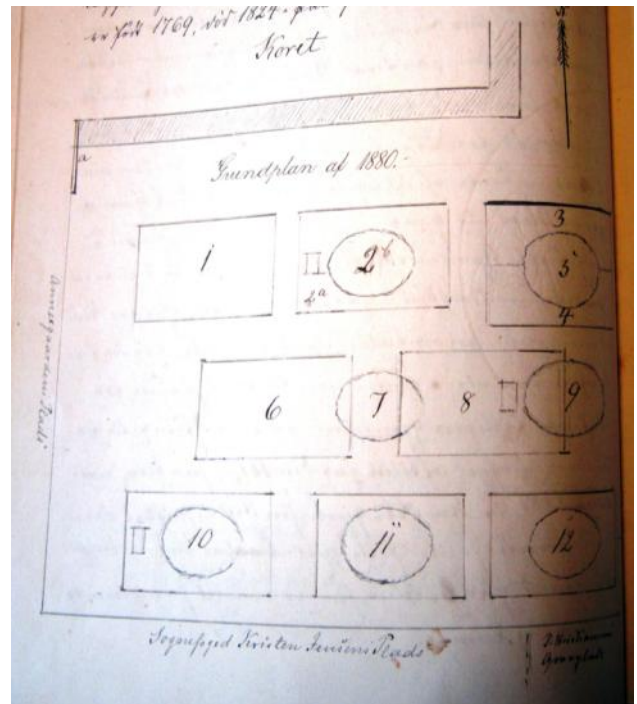
Betonkarm

Folk fra Tom Malling ryddede gravpladsen. Dog blev vintergækker og vedbend gemt. Det viste sig snart, at kloakrørene ikke var kloakrør. De var ovale og kun en ramme. Ved gravningen fandt man endnu en ramme.

Jeg tænkte, at det nok ville være en god idé at kikke i Tobiassens stambog. Måske havde han skrevet noget om gravpladsen. Det havde han, og der kom så den første overraskelse. Der var ikke kun begravet de 7, som ste-

Der graves

Stambogplan 1880

nene viste, men hele 12, lige tilbage til den første Tobiassen, som kom til Gevninge i 1691.

Tobiassen havde tegnet og beskrevet gravpladsen i 1880. Ved beskrivelsen kom så den næste overraskelse. Ved nogle af gravstederne skrev han "på gravstedet en betonkarm med vedbend". Ups! En hurtig opringning til Mette Østergaard: "Det er betonkarme, som Tobiassen sikkert selv har støbt. De skal bevares!"

Og betonkarmene kan man faktisk se på hans tegning i kladden til hans Stambog.

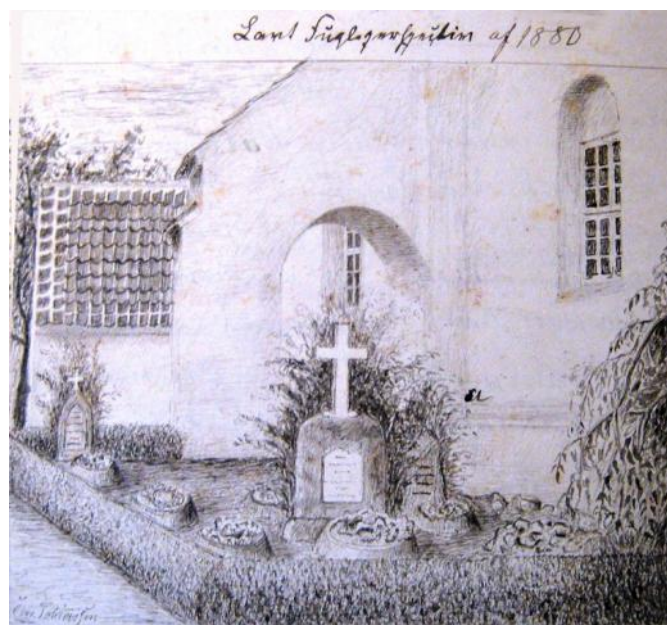
Man kan også se, at gravpladsen går helt op til kirkemuren, og det gør den ikke i dag.

Måske Tobiassen også havde en forklaring på det i sin Stambog. Og selvfølgelig havde han det.

I sin Stambog skrev han følgende: *År 1906 købte jeg ifølge skøde af 13. august dette år af kirkens ejer greve Scheel-Plessen til Lindholm min begravelsesplads på 100 år indtil 1. januar 2007 og har derfor betalt 150 kroner. Denne plads ligger umiddelbart syd for kirkens kor adskilt fra dette ved en gang og fortov langs korets sydside på ca. 4 alen bredde. Det købte areal er kun omtrent halvt så stort som den oprindelige der værende familiegravplads og har nu et areal af 50 kvadrat alen der danner en aflang firkant med et afbrudt hjørne i NV. På vedføjede rids ses skellenes længde, og sydskellet er på midten ca. 9 alen og 4 tommer fra kormuren.*

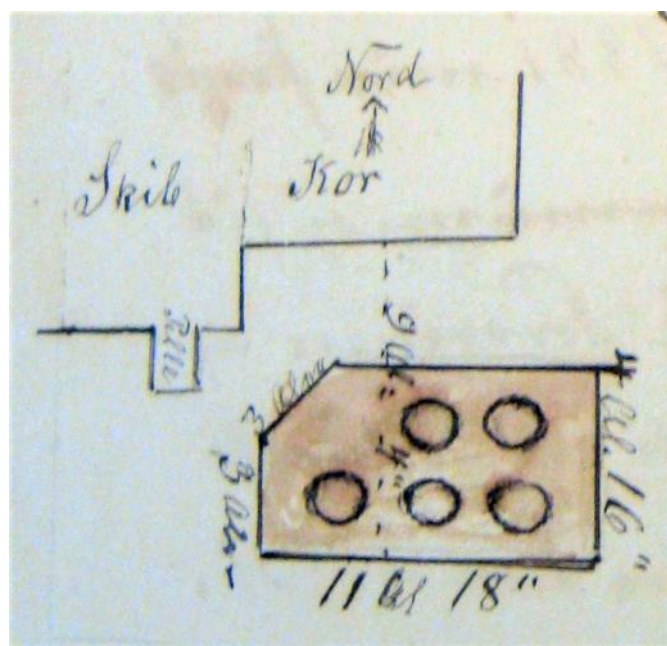
I pladsens sydøstlige hjørne er sat en skelsten med årstallet 1906 og i dens sydvest hjørne en med årstallet 2007. Når ovennævnte gang muligen anlægges, vil de der værende grave blive sløjfet, og det er mit ønske, at de der stående mindsten da må lægges oven på hver sin grav med inskriptionssiden opad og i højde med gangens plan.

For at holde denne begravelsesplads tilbørlig vedlige, har jeg efter amtsrådets approbation 1906 skænket kommunen en kapital af 300 kr. anlagt i Kgl. 3½ % statsob-

Stambog tegning af gravplads 1880. Her kan man tydeligt se betonkarme med vedbend

ligationer, hvilken kapital først bliver kommunens frie rådighed undergivet når 100 år er indløben d. 1. januar 2007. Indtil da bliver renten af ovennævnte obligation 10 kr. og 50 øre årlig at indbetale til den person som sognerådet måtte overdrage bestillingen ved gravpladsens

Stambog plan 1906

Her er Karsten fra Tom Malling og Mette Østergaard i gang med plantning af takshække og storkenæb

vedligeholdelse.

Gravpladsen har nu været brugt i 200 år af besidderne af matr. 40 i Gevninge, men skal ingen forbindelse have hermed, så fremt dette sted ej besiddes af En af slægten Tobiassen.

For vedblivende at kunne besidde gravstedet ud over de 100 år må retten dertil fornyes inden dens udløb d. 1. januar 2007.

Denne gravplads er den først købte og eneste på Gevninge kirkegård. Originalskødet er på Lindholm og gavebrevet i sognerådets arkiv.

Spørgsmålet er så, om pengene gik til det rette formål. Og hvor befinder originalskøde og gavebrev sig i dag?

Den nye gravplads.

Efter disse overraskelser gik den

egentlige anlægning af den nye gravplads i gang. Nogle af gravstenene blev sendt til stenhuggeren for at blive opfrisket.

Herefter gik beplantningen i gang:

I midten en af beton-karmene, som selvfølgelig skulle bevares. I den er der lagt masser af vintergækker, og i midten er plantet en hosta.

Der blev også plantet små buksbom, som det var vist på en af Tobiassens andre tegninger af gravpladsen. Derudover er der et træ, en korea kornel, som står ved siden af Chr. Tobiassens gravsten.

Men med Tobiassens beskrivelse dukkede et andet spørgsmål op. Hvor var de skelsten, han så nøje beskrev? Dem kunne vi ikke se. Mette gik så i gang med sin egen "arkæologiske" udgravning ved at rode lidt i jorden, hvor den med årstallet 1906 skulle stå. Og sandelig om ikke den kom til syne, efter at Mette havde gravet ca. ½ meter ned. Jublen ville ingen ende tage!

Den anden sten med årstallet 2007 fandt vi ikke. Men vi var også godt tilfredse med 1906 stenen. Den blev sendt til stenhuggeren, så årstallet,

Stenen med årstallet 1906

som ikke var særlig tydeligt, kunne blive markeret, og så bliver den forsynet med en porcelænsplade med en QR-kode, så man på sin mobil kan scanne den ind og læse om Chr. Tobiassen og de mennesker, som ligger begravet på gravpladsen. Det er foruden Chr. Tobiassen hans kone, hans forældre, tre af hans døtre og en svigersøn.

Det færdige resultat.

Fra at have været gemt væk bag en ”slidt” avnbøgehæk og masser af vedbend er gravpladsen nu blevet mere synlig. Indgangen er blevet vendt, så den ikke vender ryggen mod folk, der kommer til kirken, men snarere byder dem indenfor på gravpladsen.

Mellem de to træer lige uden for gravpladsen er sat en anden af de betonkarme, der blev fundet. Og den er selvfølgelig beplantet med nogle af de vedbend, der i forvejen var der. Det er gjort for at bevare Tobiassens egen ide med betonkarme og vedbend.

Læg vejen forbi gravpladsen og nyd resultatet, og læs mere om menneskene bag gravstenene.

PASTOR BRISSONS FØRSTE ÅR I KIRKE SAABY PRÆSTEGÅRD - SET FRA KØKKENET

Minna Andrea Andersens erindringer, renskrevet af Erik og Betty Keiniche Hansen. Fortsat fra aprilnummeret.

Præsten rejste meget

Fruen var tit med ude at rejse. Jeg erfarede, hun tog med, hvis de fik Rejsen betalt. Pengene, der kom ind som Gaver ved de Arrangementer, som de var inviteret til, gik altid ubeskåret til DMS. En gang var de væk 3-4 Dage.

En episode fra sommeren 1934.

Provst Skovgård Petersen havde anmeldt sit Besøg. Han skulde være med i Kirke, spise til Aften og have et møde med Præsteparret.

Præsten kom i Køkkenet og forlangte (bad om) så lidt Støj som muligt. Maden skulle serveres så stilfærdigt som muligt. Kokkepigen fik Ordre til at lade al Opvasken stå, til Skovgård Petersen var kørt. Det var Pigens eneste Møde med Skovgård Petersen, men han så og hilste ikke!

Besøg fra København

Pastor Brisson havde en Tvillingebror. De boede i et sogn i Nærheden af København. Brisson med hele Famili-

en havde været derinde flere Gange, og så måtte de jo også gøre Gengæld. Broderens havde også været Missionærer i Indien, men da de gerne vilde have Børnene i dansk Skole, havde de søgt og fået Embede i Danmark. De havde 5-6 Børn, dvs. de kom 8 plus os selv 5 plus de 2 ældre, og alle skulde have Aftensmad.

Det var Sommer, og vi bestemte, at Aftensmaden skulde spises i Haven og bestå af Smørrebrød.

Fruen mente, at 4 halve Stykker til hver var nok, dvs. 60 Styk. Maden skulde smøres og serveres.

Jeg fik: Æg, Leverpostej, Spegepølse, Sild i Dåse (Jeg rørte selv Majonæse til italiensk Salat) + Ost og Marmelade. Børnene spiste, så jeg til sidst hverken havde Brød eller Pålæg. Fru Brisson (Gæsten) kom ved afskeden ud i Køkkenet og gav Drikkepenge og sagde: Hvis du ønsker at skifte Plads, så lad mig det vide. Jeg svarede høfligt tak, men tænkte: Uha, nej tak! 3 Børn er rigeligt.

Fru Brisson Såby kom også ud i Køkkenet, roste Maden og sagde: Ih! Hvor de børn var sultne, mine egne medregnet. Det var nok, fordi du

Bagerste Række fra venstre: Fru Brissons Søstre fra Strib. Mellemste række fra venstre: Minna, Fru Brissons Mor og Far. Forreste børnene: Irpa, Yrsa, Hruna

smurte det så pænt.

Det varede ikke længe, før der kom Problemer. Køkkenvasken blev stoppet, og senere strejkede Afløbet i Badeværelset. Præsten måtte ud og grave i Haven.

Brænde

Pludselig en Dag, da Præstens ikke var hjemme, ringede Telefonen. En kraftig Herrestemme sagde: Vi kommer med Brænde! Kort efter kom en stor Lastbil og læssede en Masse Brænde af, savet ud i store Stykker (lige til at flække). Brisson kiggede og sagde: Hvad gør vi nu? I Brændehuset var der en del Brænde. Jeg forklarede, at det var næste Aars For-

brug, og at det skulde flækkes i passende Stykker, tørres og senere bæres ind i Huset. De var vist usikre på, hvad det kostede – men det var gratis! Det blev leveret fra Aastrup Gods (det sker vist endnu). Det kneb med at få de store Stykker delt, så de kunne komme ind i Kakkelovnen, jeg måtte tit bruge Øksen til Optændingsbrænde. Jo! Der var mange Ting, de måtte lære.

Den gamle Præstegård

Sommeren gik, men da Efterårsstormene begyndte, kom nye Vanskeligheder. Huset var ikke isoleret, det trak fra Vinduerne, og det var tit meget svært at få Stuerne varmet op.

Kontoret og Spisestuen skulde være varme Kl. 8.

En episode fra 1934

En dag snakkede de om et Præstepar, der havde 6 børn. De havde i Kristeligt Dagblad averteret efter en Barne/Stuepige. Det sluttede således: Honorar forlanges ikke, men Kost og Logi indgår i aftalen.

Julen!

Ja! Det var et Kapitel helt for sig selv. Længe før Juleaften væltede det ind med Pakker, især til Børnene. Den store Havestue var tom, og der blev alle Pakkerne lagt ind. Det var vist deres første rigtige danske Jul. Juleaften var godt forberedt, så jeg var med i Kirken i Kidserup. Skulde så forberede Maden, mens de andre var i Kirke i Såby. Præsten var meget glad, for den Aften var Kirken stuvende fuld, og alle vilde ønske glædelig Jul. Præsten kom igennem Køkkenet og sagde: Det er den største Dag i mit Liv!

Vi havde en dejlig Juleaften. Præsten holdt jo ellers Gudstjeneste 2 gange hver Helligdag, så der var ikke mange Gæster til de almindelige gudstjenester.

1935

Vi gik ind i et nyt Aar, og alt tegnede godt. De to gamle befandt sig godt, og vi havde det godt sammen. Den gamle Frue betalte mig 20 Kr. pr. Måned for det ekstra, det syntes jeg var fint.

Så skete der noget.

Fruen havde en Søster, der var ugift og boede sammen med en Lærerinde. De to var gode Venner, og det var bestemt, at den, der levede længst, skulde arve stort Hus, Møbler og hvad der ellers var. Så døde Lærerinden ganske pludselig, og så stod Moster Anna, som hun kaldtes, ret alene. Hun havde ikke lært noget og var ikke ung mere. Hun bad Brissons om Husly, og den gamle Frue sagde, at hun kunne da være pige i Huset. Præsten var nu ikke særlig glad for det, men sagde ja. Pludselig stod der en Flyttevogn med Møbler og meget andet. Men den store Havestue var jo tom, og der kom det ind, ellers var der god Plads på Loftet. Nå! Nu var vi én mere, altså 9 Personer til Mad hver Dag. Jeg troede, hun vilde hjælpe til, men nej! Det var Begyndelsen til megen Uro, Snak og Sladder. Jeg blev sur. Moster Anna gik bare op

til de gamle og lod alt det andet være. Fruen kom og sagde til mig, at jeg nok hellere måtte se mig om efter en anden Plads til 1'ste Maj. Så regnede de med, at Moster Anna vilde være Enepige. En dag kom en høj pæn Mand ind i Køkkenet og spurgte, om det var rigtigt, at jeg søgte Plads. Ja! Vi blev hurtigt enige om Løn osv.

Jeg følte mig dårligt behandlet, men det var jo ikke Præstens Skyld, og de kunde ikke så godt sige nej. Desværre gik det meget dårligt. Moster Anna havde jo været vant til kun 2 dag-

lige Personer. Og nu var de 8 - og så det store, gamle Hus. Præsten var ikke rigtig rask, Haven skulde jo også passes. De gamle holdt med Mosteren. Det endte med, at Mosteren rejste til Strib og købte de gamles Hus tilbage, og pludselig en Dag rejste de alle tre deres vej. Folk syntes, at Præsten havde behandlet sine Svigerforældre dårligt, det gav Anledning til megen Sladder. Så flyttede jeg ned til Sadelmager Buch i Torkildstrup. Vi var tre Personer. Det var en dejlig Plads.

Pastor Brisson var sognepræst i Kirke Såby fra 1934 til sin død i 1948. Han havde været missionær i Indien i 15 år, og på den baggrund fik han præsteembedet, selv om han ikke var teolog.

Pastor Brisson med sit første hold konfirmander 1935

Han og hans hustru er begravet på kirkegården i Kirke Såby, og gravstedet er bevaringsværdigt og fredet for fortjenstfuld person.

Gravstenen er en stor natursten af granit med teksten:

Sognepræst Pollux Brisson 1890 - 1948

Sophie Brisson 1895 - 1976

Det er fuldbragt

DER VAR EN GANG I GL. LEJRE ... EN FATTIG SKOMAGER

Af Eva Nielsen

Indtil begyndelsen af 1900-tallet var træsko den almindelige fodbeklædning i landsbyerne, også i Gl. Lejre. Der blev også syet læderstøvler eller træskostøvler, altså træsko med læderskafter, men det mest almindelige var træsko.

Fra håndværkermuseet i Lüthøfts Købmændsgård i Roskilde

På et skolefoto fra Allerslev Skole, 1911, har de fleste børn træsko på.

Allerslev Skole o. 1911

Snit af landsbyskomager, 1800-tallet

Det var billigt fodtøj, som kunne tåle regn og pløje, og som var nemt at få repareret. Om vinteren kunne man fore dem med græs, så de blev lidt varmere at have på. Men de må have været umagelige at gå med på stenpikkede gulve i husene og på de toppe brosten på gårdspladsen, men det var vilkårene dengang.

I Gl. Lejre har der været skomagere i det meste af landsbyens tid. I 1600-tallet bestod Gl. Lejre af 6 gårde og en mølle samt 5 små gadehuse, som lå i udkanten af landsbyen. **Peder Skomager** havde sit værksted i et af disse små huse fra 1614 til 1643, hvor han

afstod huset til en mand fra Glim. Vi ved ikke, om han også var skomager, men i 1687 var det **Ole Skomager**, der sad i værkstedet og forsynede landsbyens mange fødder med træsko.

Vi springer nu hundrede år frem i tiden og skal en tur til Kattinge. I 1733 blev der født en pige ved navn Anna Andersdatter. Hun var datter af landsoldat Anders Olsen. Det var ellers ikke velset, at landsoldaterne stiftede familie, men han fik tilladelse til at blive gift. Først var han husmand i Kattinge, og senere blev han gårdmand i Trellerup. Datteren Anna blev også gift med en landsoldat, Niels Pedersen. De fik to børn, men både de og manden døde. Uden nogen til at forsørge sig måtte hun gifte sig igen, og hun må have været et godt parti, for hun blev gift med '**skoflikker**' **Niels Christiansen**, som var 25 år yngre end hende. Det har nok været et ganske praktisk ægteskab for begge parter.

I 1787 boede de som indsiddere på en gård i Herslev, Bogensevej 6, men engang før 1801 flyttede de til Gl. Lejre. Her lejede de sig ind i et lille hus. Huset, (nuværende Orehøjvej

nr. 7) ligger her stadig, og det hørte til gården 'Fredshøj', som dengang lå her. Gårdmanden havde opført huset på sin egen gårds grund, så han kunne leje det ud, dog med grevens tilladelse.

Huset bestod dengang kun af en stue, køkken, kammer og loftsrum. 'Skomagerværkstedet' var i stuen, så der har ikke været meget plads.

Skomageren var åbenbart ikke særlig dygtig til sit håndværk, for han havde på de få år her i Gl. Lejre stiftet stor gæld. Måske var det derfor, han en sommerdag i 1804 opgav det hele og gik hen og druknede sig. Præsten noterede i kirkebogen, at han 'ved egen

Brøde var kommen af Dage', så han blev begravet 'uden Ceremonie', men dog på Allerslev kirkegård.

Hans enke sad nu tilbage med et ret omfattende bo. Man kan undre sig over, at skomagerparret ejede så meget, for man hører tit, at folk ikke ejede andet end et par stole, en seng og et bord. Men det gælder ikke her i Gl. Lejre, for i mange af skifterne efter afdøde er der masser af ejendele, både til nytte og til pynt.

Ved skifteforretningen efter Niels Christiansen blev alt i huset registreret. Selve skomagerværkstedet i stuen bestod af: et værkstedsbord med

Fra skomagerværkstedet i stuen. Tegning af Anton Tornberg

stol og en kasse med 'forskelligt', et par ny og et par gamle støvleskafter, et par gamle støvler, et par træsko, nogle stumper læder, 1 hammer, tænger og 16 syle.

I stuen var der også to borde, spejle, hængeskab, sengested med omhæng, puder og dyner. Skomageren havde endda et 'ottedages-ur med futteral', dvs. et ur, som kun skulle trækkes op en gang om ugen. I et par kister blev tøjet opbevaret: et par kjoler, trøjer, brystdug, veste, 4 par bukser, skjorter og strømper, en ulden hue og to runde 'Karls Hatte', som der står.

I stuen stod en sæk med 4 pund fjer, en snustobaksdåse, en messingkaffekande, en ølkande og krus, en thedåse, et fad og to tallerkner mm.

Kammeret blev brugt til opbevaring af alt muligt. Her stod grisetrugget og bikuben, baljer, øltønder, krukke, fade, spande, en skammel, en gammel rok mm. Her stod også nogle bøger.

Køkkenet var med åbent ildsted (som det ses på Gl. Kongsgaard). Her var det almindelige husgeråd: en kobberkedel på fod, gryder, trefod, kedelkrog, jernpande, thekedel, hakkebræt, krukke og skåle, og en 'Ævleskiv Pande' mm. På væggen en

buesav, en økse og et par karter.

På loftet var der opbevaret endnu mere: grynbotter, sigte, skæppe, endnu en rok, garnvinde, dyner, puder, et bord og et par sengestolper.

Der var også diverse redskaber til brug i marken: høtyv, river, greb, spade, skovl, en uldsaks, en malkebøtte mm.

Der står ikke noget om husdyr, som der ville gøre, hvis de havde haft nogen. Men de efterlodte genstande viser, at de tidligere havde haft både grise, gæs, bier til honning og får til uld.

Ved registreringen fandt man 12 sølvknapper og et par knæspænder på loftet. Var de mon gemt af vejen her?

Det virker som et hjem med almindeligt bohavet til to mennesker, men det viser sig, at der havde været mange flere værdier i hjemmet.

Skomagerens gæld

Ved skifteforretningen kom det frem, at Niels havde stiftet stor gæld. Han havde lånt penge hos flere naboer, og han havde givet sølvtøj og andre værdifulde ting i pant. Jeg undrer mig over, hvor han havde alle disse værdigenstande fra.

Fra håndværkermuseet i Lüthøfts Købmandsgård i Roskilde

Den unge skomager har ikke kunnet nå at skaffe så meget, men måske har Anna haft det med som arv efter sin far eller fra sit første ægteskab.

Som pant har skomageren f.eks. givet hørlagener, et sølv-hovedvandsæg, et par sølvspænder og 20 sølvknapper til gårdmanden på Fredshøj for et lån og husleje. Værdien af disse ting var 36 rigsdaler. (Det må være deres egne lagener, de har givet, for de mangler i boet).

En anden gårdmand og hans sønner i Gl. Lejre havde lånt skomageren 12

rigsdaler, som de fik 12 meter blå vadmelsstof og noget sølvtøj i pant for, nemlig 12 spiseskeer, 6 teskeer og et par spænder.

En sølv-snustobaksdåse og en damask trøje med to rækker sølvknapper var givet i pant til fiskemesteren på Kornerupgaard for et lån på 4 rigsdaler.

Det har været det mest værdifulde, der kunne sættes i pant.

Foruden disse kreditorer skyldte han penge til flere af naboerne, og til Ledreborg havde de en gæld på hele 20 rigsdaler.

Anna Andersdatter optages som fattiglem i sognet i 1807

Annie Andersdatter, fuld af sin Niels Christianson
i Lejre) 74. Aar og: Formand for Landet og den
gængede kan sin lille søn Jørgen jeg fuld, man begynder
jule.

Udgifter til ligsyn og kiste var 7 rigsdaler, og alt i alt var gælden på 101 rigsdaler. Til sammenligning var en almindelig årlig husleje på 4 rigsdaler. Gælden skulle jo betales, så hele boet kom på auktion. Skomagerredskaberne blev købt af skomagerne i Glim og Gevninge. Auktionen indbragte 112 rigsdaler, men da al gæld og skifteomkostninger var betalt, blev der 6 rigsdaler tilbage til deling mellem enken og den afdødes halvsøster!

Der står i skifteslutningen, at enken fik de pantsatte genstande retur, men måske solgte hun dem igen for at klare sig, for i 1807 var hun blevet så fattig, at hun blev optaget som fattiglem i sognet. Hun fik 'formedelst Alder og Svagelighed' betalt husleje og brænde, både her og i Tokkerup, hvor hun boede fra 1811 til sin død i 1821.

I fattigprotokollen 1821 står der, at hendes ringe efterladenskaber blev overladt til dem, som hun boede hos, mod at de lod hende begrave. Hvor

det skete, har jeg ikke fundet ud af. Jeg har ledt i mange sognes kirkebøger, men har endnu ikke fundet hende, så det er mærkeligt.

Lidt om skomagerens arbejde:

Arbejdet begyndte med, at en kraftig træskive blev delt i flere stykker. Af disse stykker skar, snittede og høvlede træskomanden træskoene. En dygtig træskomand kunne forarbejde 5-6 par træsko om dagen.

I 1854 var der en lille dreng i Blæsenborg i Allerslev, som ikke havde nogen træsko. Han kunne ikke komme i skolen, før skomageren havde fabrikeret et par til ham. Det varede to dage, før han mødte igen, og hans far måtte betale mulkt, en bøde, for disse fraværsdage.

Kilder: Lejre Lokalarkiv, Osted-Allerslevs fattigkommissions protokol, kirkebøger, folketællinger, skifteprotokoller.

Eder Raomigfred
Jens Hansen
Lind
Blæsenborg
114 1
3 1/2
9 1/2

En lille drengs forsømmelser

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Hans Jørgen Lych Larsen, Lønsplæd 15, 4320 Lejre

E-mail: lychlarsen@hotmail.com

Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Lejre Historiske Forenings program for 2021 - 2022

Torsdag den 30. 9. kl. 19 på Skoemagerkroen: Kromand Poul Bøje Nielsen og Bent Gottfredsen, Vester Såby, fortæller om kroen og dens 500-årige historie. Begrænset deltagerantal på 50, foreningen er vært for kaffe og kage. **Tilmelding til Karl Frandsen:** karlfrandsen@dlgmail.dk (Primært for medlemmer af Lejre Historiske Forening)

Torsdag den 18. 11. kl. 19 i Felix: Julie Nielsen, museumsinspektør ved ROMU og arkæolog med ansvar for Gl. Lejres arkæologi, fortæller om **Arkæologien i Gl. Lejre - før og nu.**

Torsdag den 2. 12. kl. 19 i Felix, Orla Hansen, Skibby, fortæller om **helleristninger og håndtegnstenene i Hornsherred.**

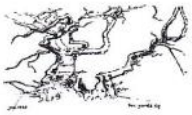
Torsdag den 20. 1. 2022 kl. 19 i Felix: Historiske fortællinger ved bestyrelsesmedlemmer og andre - kaffe og kage (bestyrelsens bud på en ny form for foredragsaften).

Torsdag den 10. 2. 2022 i Felix, generalforsamling, Ole Malling, filmmand Hvalsø, og Bent Gottfredsen, Vester Såby, viser og fortæller om filmen om **Kulturmiljøer i Roskilde Amt.**

Maj Udflugt til Trelleborg og Tissø - dato ikke fastlagt

Udover de foredrag, Lejre Historiske Forening selv står for, samarbejder de tre lokalhistoriske foreninger om at tilbyde en række fælles foredrag. I denne sæson er det planen at arrangere et par foredrag om bronzealderen.

På bestyrelsens vegne
Hans Jørgen Lych Larsen
Formand

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, tlf. 46492663, E-mail: kbgottfredsen@gmail.com

Hjemmeside: www.egnhistoriskforening-hvalsø.dk

Nyt fra EHF oktober 2021

Nu da coronasituationen er begyndt at lette, har bestyrelsen genoptaget sin mødeaktivitet.

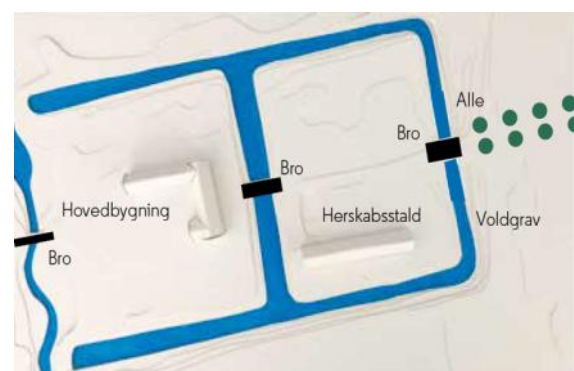
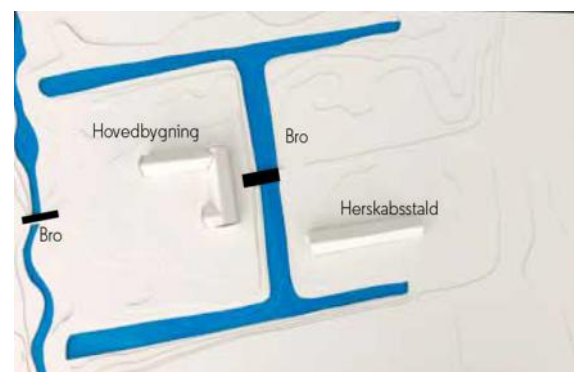
I den forgangne tid har aktiviteterne mest bestået af skriftligt arbejde. Hjemmesiden er blevet grundigt forbedret, og vi har deltaget i den offentlige debat omkring landsbyernes oversete kulturmiljøer.

Formanden har skrevet to større artikler til Lethrica. De vil blive bragt, efterhånden som pladsen tillader det.

Vi har som sædvanligt medvirket ved **Møllemaries fødselsdag** den 14. august på Tadre Mølle. (Se omtale under TMV og på hjemmesiden). **En række foredrag** vil blive afholdt i fællesregi af de historiske foreninger og arkivet. (Se andets steds).

Generalforsamlingen finder sted på Gundestedgård den 21. februar som en dobbelt generalforsamling for indeværende og forrige år. Indbydelse udsendes separat.

Åstrup. Her har de historiske foreninger givet tilsagn om at medvirke i forsøgene på at rejse midler til det store kultur- og naturgenopretningsprojekt i en lidt revideret form, bl.a. med genskabelse af det oprindelige voldgravssystem. Reelt bliver det EHF, der kommer til at lægge ryg til. Foreningernes medvirken skal tjene til at give projektet større folkelig bredde. Dette kommer ikke til at berøre foreningernes økonomi.

*Åstrup før og efter genopretning af østlig voldgrav og etablering af allé langs Åkandevej.
Nationalpark Skjoldungernes Land*

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Bjarne Holm, E-mail: blf.bramsnaes@live.dk

Hjemmeside: <http://www.bramsnaeslokalhistorie.dk>

Kære medlemmer af BLF.

Det er længe siden, vi har set eller hørt noget til hinanden, kun korte meddelelser på nettet eller her i Lethrica. Det har været en hård tid for mange ikke at kunne komme ud, som vi plejer, og ængstelse for pårørende og venner. Men nu ser det ud til at lysne, så vi håber at se rigtig mange af jer til de kommende arrangementer i resten af vores forenings år. Vi synes, vi har nogle rigtig gode foredrag, som skulle have været holdt inden eller under covid-19 krisen, men som vi nu kan afholde.

Heldigvis har det allerede været muligt at afholde vores første arrangement, som gik til Odsherred den 29 maj med dejligt vejr. Vi var på Odsherreds museum, som afgjort er et besøg værd for folk som os, og tog derefter videre til det gamle hospital for sindslidende, et meget smukt sted, hvor vi fik vores frokost i Odsherreds Museumsforenings omgivel-

ser. De var vores rigtig gode værter på turen. Vi fik også en rundvisning i det smukke område med nogle flotte bygninger fra den tid, hvor man byggede både pænt og solidt, når det var offentlige bygninger. Derfra videre til Højby Kirke, som ligger smukt i by og landskab. Her fik vi et flot foredrag og rundvisning af den lokale guide fra Skt. Georgsgildet i Nykøbing S om kirken og de mange flotte kalkmalerier, som var en historie for sig selv. Til sidst var vi ude og se Borgen, et gammelt voldsted og borgruin fra tidlig middelalder. Derfra gik turen hjem efter en rigtig god dag.

Vi var også med til indvielsen af mammutstenen i Ordrup, som er en lidt imponerende ting, sagt på jysk, især tæt på, men om den videre beskrivelse vil jeg henvise til omtalen under fællesarrangementer.

Vi har også som så mange andre foreninger måtte lade være med at afholde generalforsamling i 2021. Vi

håber at kunne afholde den i 2022, og den er planlagt til onsdag den 23. februar i Ejby's forsamlingshus, så sæt venligst x i kalenderen. Vi glæder os rigtig meget til at se jer.

For arrangementer, se venligst under fællesarrangementer her i bladet.

PFV. Bjarne Holm

RUND FØDSELSDAG I GERSHØJ OG GRØNLAND

I august kunne medlem af Bramsnæs Lokalhistoriske Forening, forskningsprofessor Bjarne Grønnow, fejre 65 års fødselsdag.

Når det anføres, at Bjarne er knyttet til både Gershøj og Grønland, er årsagen, at han siden en ansættelse på KU i 1983 har beskæftiget sig med Grønland. Det år opdagede han bopladsen Qepertasussuk ved Diskobugten. Siden har der stået Grønland på hans visitkort, kun afbrudt af årene 1995-99 på Forsøgscentret i Lejre.

I 1999 blev han kaldt til Nationalmuseet som leder af det nye grundforskningscenter SILA.

I Gershøj praler vi af at have en mand i byen, som har skudt en isbjørn. Under feltarbejde i Nordøstgrønland i

Bjarne Grønnow

Foto: Rikke Caroline Carlsen, Nationalmuseet

2011 måtte Bjarne skyde en isbjørn, der angreb en kollega.

Bjarne Grønnow er Ridder af Dannebrog.

Stort tillykke med dagen.

Karl-Johan Rubæk

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Hans Kongsgaard Nielsen, E-mail: hans@kongsg.dk

Hjemmeside: <https://lejremuseum.dk/museumsforening>

Corona pandemien har skrevet sig ind i vores historie. Den har også berørt en forening som Lejre Museumsforening. Vi har ikke holdt generalforsamling i 2021, men det er planen at afholde den senere på året. Datoen er ikke fastlagt.

Foreningen er sammen med Lejre Historiske Forening og Lejre Museum arrangørerne bag de historiske sommervandring, der udgår fra Lejre Museum.

For et par år siden var der kun et par guider på sommervandringsholdet tilbage; det lykkedes da heldigvis at få bygget et nyt guidekorps op, så i dag er vi 9 guider. Det blev derfor besluttet at udvide antallet af dage med sommervandring til alle torsdage og søndage i juni, juli og august. Til gavn for formidlingen af Lejres historie, til gavn for museet og til gavn for caféen på Gl. Kongsgård. Men så kom Coronaen; i 2020 indførtes der krav om booking af billet til de enkelte vandring, deltagertallet skrumpede, men i 2021 er det blevet meget vær-

re. Der har endog været flere aflysninger, da der ikke var nogen, der ønskede at gå med på tur ud i det historiske landskab. Adskillige vandringer er blevet gennemført med kun en 2 - 4 deltagere. I almindelighed giver man kravet om, at man skulle booke billet for at kunne deltage i en vandretur skylden for den udvikling. Det krav er heldigvis nu blevet afskaffet, så vi kan håbe på bedre deltagerantal næste år.

Gl. Kongsgård er en del af ROMU, og der ydes en stor indsats blandt de frivillige på stedet for at formidle husets historie, holde haven og holde caféen åben hver torsdag og søndag i juni, juli og august. Lejre Museumsforening er meget glad for det store arbejde, som de frivillige yder på Gl. Kongsgård. Museumsforeningen samarbejder med de frivillige: foreningens kasserer fører regnskabet for cafedriften, og foreningen modtager overskuddet fra caféen. Desuden bidrager foreningen med økonomisk tilskud til vedligeholdelsen af haven

på Gl. Kongsgård.

Corona pandemien fik også stor betydning for cafédriften på Gl. Kongsgård. I 2020 var caféen lukket, men i år har der så igen været cafébetjening. Besøgstallet har dog ikke været helt så stort, som det var før Corona-tiden. Det markante fald i antallet af deltagere i sommervandringerne har sat sig sine spor; tidligere var det almindeligt, at mange sluttede deres deltagelse i en sommervandring af med et besøg i caféen. Heldigvis har der været andre, der har fundet frem til det hyggelige, lille frilandsmuseum og dets cafe med den smukke udsigt over Lejre ådal.

Fra Lejre Museumsforening skal der lyde en stort tak til de frivillige ved Gl. Kongsgård for deres store indsats i haven, i formidlingen af husets historie og i caféen.

Museerne har også haft et katastrofalt år her i 2021. Besøgstallet på Lejre Museum og ROMU i det hele taget har været noget lavere end normalt. Vi ser frem til, at vaccinationer og afskaffelse af restriktioner kan genskabe lysten til at gøre brug af sommervandringerne og besøge Gl. Kongsgård og Lejre Museum.

gård og Lejre Museum.

Det er også i år tanken at udbyde en række foredrag på museet i et samarbejde mellem Lejre Museumsforening og Lejre Museum. Der er ikke udarbejdet et program endnu. I bestyrelsen arbejder vi desuden med planerne om at tilbyde et eller flere arrangementer i den kommende sæson i foreningens regi, herom senere.

Tre friske Gl. Kongsgård - frivillige afsluttede sæson 2021 i caféen søndag den 29. august. På gensyn i caféen til næste år

TADRE MØLLES VENNER

fmd: Jørgen Søgaard, E-mail: tadremoellesvenner@gmail.com

Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

”Siden sidst på Tadre Mølle”

I langsomt tempo er Coronaen på vej til at slippe sit tag i os.

På Tadre Mølle har vi holdt åbent i de normale åbningstider for besøgende i udstilling og mølleri - i caféen dog kun for udendørs servering.

Charlotte fra Romu har været ”coronapas-vagt”, så alle regler har været fulgt. Det har været en fornøjelse at arbejde sammen med Charlotte, der også i ledige stunder har deltaget naturligt i det daglige på stedet. Der har været utrolig mange forbi møllen hver eneste dag – stedet har været dér, hvor man har lagt småudflugter med frokostkurv og kaffe.

”Coronavagt” Charlotte

Udendørsarealerne med haver, trampestier, shelters og græssende køer er blevet flittigt besøgt. De nyfødte kalve har i sig selv været besøg værd. Der har været afholdt bryllupper. Grundlovsdag henlagde Lejre Socialdemokrater til TM. Præsten fra Såby og Kisserup Kirker, Poul Joachim Stender, holdt friluftsgudstjeneste sammen med organist og kirkesanger og omkring 80 deltagere. Efterfølgende forplejning var grillpølser og fadøl. En smuk sommerdag samtidig med, at der var høslæt på engen - et årligt og fint samarbejde mellem forpagter, Høslætlaugget, TMV, Danmarks Naturfredningsforening, Nationalparken og ROMU.

Høslæt på engen. Lesvingere

Friluftsgudstjeneste

ROMU havde de traditionelle to bagedage i juli med boghvedeklatkager og fladbrød - velbesøgt.

De frivillige har passet stedet forbi-ledligt med reparation af sokler, kalkning og maling af vindskeder og porte. De velpassede haver er fyldt med

dejlige blomster og gode grøntsager. Fra 1. september åbner caféen igen på normal vis, dog med adgangsbe- grænsning.

Vi har desværre også i 2021 måttet

Ild i bageovnen

Frederik tjærer vindskeder

PH-duoen

aflyse Valborgaften og Kildemarkedet i juni.

Mølle Maries 119 års fødselsdag blev holdt den 14. august i haven med begrænset antal deltagere.

Med en usikker vejrudsigt blev det store telt indtaget til arrangementet - og det blev fyldt.

Formand Bent Brun Larsen bød velkommen, og Bent Gottfredsen fortalte om Mølle Marie. Kirkesanger Helene Gerup sang smukt for og sørgede for en hyggelig og stemningsfuld aften med "syngsammen" fra Højskolesangbogen, akkompagneret af tidligere museumsinspektør Per Karlsson på guitar. De to udgør PH-duoen. Mange dejlige sange lød i teltet, og som sædvanlig var der dejlig fødselsdagskringle og megastore stykker

lækker lagkage til kaffen.

Mandag den 19. august kl. 18 - 19 fik TM igen i år besøg af gruppen VIRELAI. En blanding af kulsorte skyer og blå himmel dannede kulisser sammen med småbål på shelterpladsen, hvor omkring 50 glade gæster deltog i sang og dans - flot styret af de fire inspirerende middelaldermusikere. Arrangementet var i Nationalparkens regi.

Den 18. august gennemførtes den forsinkede Generalforsamling i teltet i haven med efterfølgende grillmad. Referat kan ses på TMVs hjemmeside.

Det årlige Plantemarked ved Anne Grethe Rødvig gennemføres i år den 18. september - her traditionen tro med spillemandsmusik.

Gruppen Virelai - og dansen den går

I skolernes efterårsferie holdes åbent alle 9 dage.

Og så glæder vi os til igen at afholde Julemarked den første søndag i december.

Alle de kommende arrangementer annonceres på TMVs hjemmeside og ved opslag samt på ROMUs hjemme-

side.

Tadre Mølles Venner søger stadig frivillige, som har tid og lyst til at hjælpe i café, mølle og haver. Henvendelse til Connie Olsen, tadremoellesvenner@gmail.com, og man vil blive kontaktet.

FÆLLESARRANGEMENTER FOR DE TRE HISTORISKE FORENINGER PLUS LEJRE BIBLIOTEK OG ARKIV

Kommende arrangementer

De historiske foreninger og Lejre Bibliotek og Arkiv inviterer igen til fælles foredrag, se information og book billet på Lejre Bibliotek & Arkivs hjemmeside.

Onsdag den 13. oktober kl. 19.30 på Gundestedgård:

Foredrag i anledning af 50-året for kommunalreformen 1970 ved Flemming Damgård og Ellen Skjoldager Andersen (udskudt fra 2020 pga. Corona)

Til foråret 2022: Arrangementer med fokus på bronzealderen. Mere information kan findes på Lejre Bibliotek og Arkivs hjemmeside.

Afholdt arrangement, Afsløring af Mammutstenen

Mandag den 21. juni blev der afholdt et arrangement, hvor Mammutstenen på Istidsruten blev afsløret. Den står nu på den lille plads ved krydset Elverdamsvej/ Ordrup Gade.

Istidsruten er en 390 km lang cykelrute i Nordvestsjælland, åbnet i 2020.

Mammutstenen, der vejer 8-10 tons, blev udvalgt af billedhugger Olaf Manske i Stenlille stenbrud og ført til Hvalsø, hvor han indhuggede billedet af en mammut, der efterfølgende blev malet blå svarende til Istidsrutes logo.

Indvielsen blev arrangeret af de tre lokalhistoriske foreninger. Der var taler ved Christian Fjeldsted Andersen, næstformand i Udvalget for Kultur og Fritid, og Bent Gottfredsen, formand for EHF. Olaf Manske fortalte om kunstværkets tilblivelse.

Til slut blev der budt på en forfriskning.

Projektet er finansieret af Istidsruten, Nordeafonden samt Billedkunstrådet og Udvalget for Kultur og Fritid i Lejre Kommune.

Afsløring af Mammutstenen, Foto Ole Malling

NYHED PÅ GL. KONGSGAARD

Model af Gl. Lejre anno 1801

I sommer er der kommet en model op af Gl. Lejre anno 1801, hvor alle gårdene stadig lå der. Ved udskiftningen i 1804 blev tre af dem flyttet ud nord for landsbyen.

Der er også kommet et nyt udskiftningskort op samt en beskrivelse af Gl. Kongsgaards historie med fæstere

og ejere fra 1576 til i dag.

I en mappe kan man se samtlige beboere i Gl. Lejre i 1801, inkl. tjenestefolk, optegnet efter nuværende adresser på Orehøjvej.

Modellen er lavet af Eva Nielsen og Vivian Møller. Udskiftningskortet er lavet af ROMU.

En del læsere af dette blad vil sandsynligvis være medlemmer af flere af foreningerne og vil derfor modtage mere end ét eksemplar af bladet.

Det er meget kompliceret administrativt at ændre på dette forhold. I stedet opfordrer redaktionsudvalget til, at man forærer de ekstra kopier til venner og bekendte.

Det kan være med til at stimulere interessen for vores lokalhistorie.

NYT FRA DEN SELVEJENDE INSTITUTION TADRE MØLLE (DSI - TM)

*Formand
Jørn Jensen*

Da lejeaftalen mellem Naturstyrelsen og DSI - TM fra 13. juni 1996 omfattede hele ejendommen, har DSI - TM indgået en ny lejeaftale med Naturstyrelsen, der alene omfatter jordarealerne beliggende på matr.nr. 1b og 1h, Sonnerup Hovedgaard. Aftalen løber i 5 år gældende fra 1. juli 2021.

Sidstnævnte jordarealer har DSI - TM efter aftale med Naturstyrelsen siden 1. februar 2016 bortforpagtet til Hans - Kurt Strevelin, som har meddelt DSI - TM, at han stopper som forpagter ved udgangen af 2021, når den nuværende forpagtningskontrakt udløber. Der er påbegyndt forhandlinger med en ny forpagter om forpagtning fra 1. januar 2022.

DSI - TM fik i 2020 lavet en sundhedsvurdering af den fredede, næsten 250 år gamle hestekastanje, der står

Den gamle kastanje

ganske tæt på vandmøllen. Sundhedsvurderingen er, at træet er i sin alderdomsfase, men hvis træet beskæres og beskyttes, vil træet kunne leve længere. DSI - TM har indhentet tilbud på denne fremtidssikring og ansøgt Nationalpark Skjoldungernes Land om tilskud hertil. Nationalparken har givet tilsagn herom. Opgaven gennemføres i efteråret.

Bestyrelsen for DSI - TM har i flere omgange drøftet, hvorledes tilgængeligheden til frådstensbruddet, vedligeholdelsen og formidlingen kan forbedres og fornys.

DSI -TM har forespurgt Nationalpark Skjoldungernes Land, om Nationalparken vil være interesseret i at indgå i et samarbejde med DSI - TM herom. Nationalparken har meddelt interesse i et samarbejde, og det er aftalt, at Nationalparken til oktober fremlægger forslag til fælles drøftelse omkring fremtidig formidling af frådstensbruddet.

*Frådstensbruddet ved Tadre Mølle
Foto Ole Malling 2012*

RELIKTPLANTER

Reliktplanter kaldes også levende fortidsminder. Det er planter, som på et tidspunkt er blevet indført af mennesker til dyrkning, og som har forvildet sig i naturen, efter at dyrkningen er ophørt. Det kan fx være lægeplanter, troldomsurter, farveplanter, køkkenurter eller foderplanter. De træffes ofte i landsbyer, ved slotte, herregårde, ruiner og på kirkegårdsdiger. De kan også pludselig

dukke op ved gravearbejder, herunder gerne ved arkæologiske undersøgelser.

Når Lethrica redigeres, er der ofte brug for små indlæg, der kan udfylde tomme halvsider. Dette vil fremover ske ved omtale af en reliktplante.

Bent Gottfredsen

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder ”Noget om Lejre”, og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad Lethrica og Nyt fra Egnshistorisk Forening i Hvalsø.

Forsendelse: Lethrica tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne 1. april og 1. oktober.

Ved **manglende levering** rettes henvendelse til:

LHF: *Agnete Vibholt*
agnetevibholt@gmail.com

EHF: *Ole Theill Knudsen*,
Tlf. 22808664
ole@gundested-camping.dk

BLF: *BLF fællesmail*
blf.bramsnæs@live.dk

LMF: *Vivian Møller*
vivianus@post.tele.dk

TMV: *Connie Olsen*
tadremoellesvenner@gmail.com

Redaktionsudvalg:

Bent Gottfredsen, Bjarne Holm, Hans Jørgen Lych Larsen, Karin Gottfredsen, Lilli Budtz

Redaktion og layout:

Thyra Johannesen
thsj@mail.dk

FORENINGERNES KOMMENDE ARRANGEMENTER

Torsdag den 30. september kl. 19 på Skoemagerkroen:

Kromand Poul Bøje Nielsen og Bent Gottfredsen fortæller om kroen (LHF)

Onsdag den 13. oktober kl. 19.30 på Gundestedgård:

Foredrag i anledning af 50-året for kommunalreformen 1970 ved Flemming Damgård og Ellen Skjoldager Andersen (LHF,EHF,BLF,LB/A)

Torsdag den 18. november kl. 19 i Felix:

Julie Nielsen fortæller om Arkæologien i Gl. Lejre (LHF)

Torsdag den 2. december kl. 19 i Felix

Orla Hansen, Skibby, fortæller om helleristninger og håndtegnstenene i Hornsherred (LHF)

Torsdag den 20. januar 2022 kl. 19 i Felix:

Historiske fortællinger ved bestyrelsesmedlemmer og andre (LHF)

Torsdag den 10. februar 2022 i Felix

Generalforsamling (LHF)

Mandag den 21. februar 2022 på Gundestedgård

Dobbelt Generalforsamling for to år (EHF)

Onsdag den 23. februar 2022 i Ejby forsamlingshus

Generalforsamling (BLF)

Maj 2022: Udflugt til Trelleborg og Tissø

Dato ikke fastlagt (LHF)